

Het punt van kunst en cultuur
in Gelderland

Jaarverslag 2018

**cultuur
oost.**

COLOFON

Cultuur Oost
Vossenstraat 6
6811 JL Arnhem
026 3519029
info@cultuuroost.nl
www.cultuuroost.nl

Arnhem, maart 2019

© Cultuur Oost

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Cultuur Oost is het Gelders netwerk- en expertisecentrum voor kunst, cultuur en samenleving. Samen met partners in de culturele sector, het onderwijs, de zorg, het bedrijfsleven en de politiek vergroten wij de kracht van kunst en cultuur in Gelderland. Wij werken aan de provinciale ambities op het gebied van cultuureducatie, cultuurparticipatie, talentontwikkeling voor alle inwoners van Gelderland, met bijzondere aandacht voor kinderen, ouderen, mensen met een zorgvraag en nieuwkomers.

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	6
2. Visie en strategie	8
2.1 Dit is de kracht van kunst en cultuur	8
2.2 Het punt van kunst en cultuur in Gelderland	8
2.2.1 Kunst en cultuur op school	9
2.2.2 Iedereen kan meedoen	9
2.2.3 Talentontwikkeling	9
2.2.4 Kunst innoveert	10
3. Ons punt in 2018	11
3.1 Educatie	11
3.1.1 Cultuureducatie met Kwaliteit	11
3.1.2 Advies aan het onderwijs	11
3.1.3 Netwerken	12
3.1.4 Mijn Ideale School	13
3.1.5 Advisering aan gemeenten	14
3.1.6 Advies Kunst en Cultuurbeleid	15
3.2 Participatie	16
3.2.1 Kunst en maatschappelijke inclusie	16
3.2.2 Netwerken	16
3.2.3 Verbinding kunst en samenleving	17
3.2.4 Advisering (culturele) organisaties en kunstprofessionals	17
3.2.5 Advisering aan gemeenten	18
3.2.6 Euregio	18
3.2.7 Cultuur- en Erfgoedpacten	18
3.2.8 Gezamenlijk innoveren	19
3.2.9 Kennis delen	19
3.2.10 KUNSTwerkt	19
3.2.11 KUNSTwerkt & overheden	20
3.2.12 KUNSTwerkt & zorg en welzijn	21
3.3 Talentontwikkeling	22
3.3.1 Het professionaliseren van talent dat onder de radar blijft	22
3.3.2 Talentontwikkeling en gemeenten	23
3.3.3 CLOCK (Certificering non formals)	23
3.3.4 Kunstbende	24

1. Voorwoord

2018 was een jaar van verandering. Een van de meest in het oog springende veranderingen is u misschien al opgevallen: op dit jaarverslag prijkt een nieuwe naam. Cultuurmij Oost werd Cultuur Oost. Korter en krachtiger om ons punt nog beter te kunnen maken.

Ook onder dit voorwoord staat een andere naam dan in voorgaande jaren. Connie Verberne nam in maart 2018 na elf jaar afscheid. Zij begon in 2007 als directeur-bestuurder van KCG, dat per 2014 opging in de nieuwe organisatie Cultuur Oost. Haar bevlogenheid, haar bestuurlijk inzicht en haar aanstekelijke enthousiasme maakte mogelijk dat Cultuur Oost in krap vier jaar tijd kon uitgroeien tot hét kennis- en expertisecentrum voor kunst en cultuur in Gelderland. Een organisatie die op eigentijdse wijze uitvoering geeft aan de provinciale ambities, met oog voor de wensen en ontwikkelingen in het veld.

Aan mij de eervolle taak om haar op te volgen. In 2018 heb ik met veel plezier kennis gemaakt met onze stakeholders en een divers netwerk aan landelijke en provinciale relaties die zich op allerlei verschillende manieren inzetten om het culturele veld te versterken. Veel van die ontmoetingen heb ik als bijzonder inspirerend ervaren. Gelderland vormt een vruchtbare voedingsbodem waarin tradities worden gekoesterd en voortgezet, maar de deur ook wagenwijd openstaat voor nieuwe vormen en nieuwe (maatschappelijke) betekenissen van kunst en cultuur. Een van de hoogtepunten was de werksessie die werd georganiseerd door de adviseurs van Cultuur Oost en de beleidsambtenaren van de afdeling Cultuur van de Provincie Gelderland. Opvallend was het gedeelde enthousiasme voor een meer integrale aanpak waarin verbindingen tussen disciplines, domeinen en sectoren het fundament vormen voor beleid en de uitvoering daarvan. Een ambitie waarmee we gezamenlijk aan de slag kunnen in de nieuwe beleidsperiode.

Intern hebben we in 2018 hard gewerkt aan een herijking van onze visie en strategie, waarbij we kritisch hebben gekeken naar onze opdracht, onze kwaliteiten en onze verbeterpunten. Er valt bijvoorbeeld nog terrein te winnen als het gaat om de aansluiting met non-formele doelgroepen, het doorzetten van cultuureducatie naar het voortgezet onderwijs en het verbinden van de culturele sector met het sociale domein. Dit resulteerde in een plan van aanpak voor 2019 waarin drie pijlers centraal staan: educatie, participatie en talentontwikkeling. In het komende jaar geven we verder invulling aan onze opdracht met bijzondere aandacht voor innovatie en het vervullen van onze maatschappelijke opgaven. We treden actief naar buiten, gaan in gesprek met onze huidige partners en zoeken de verbinding met nieuwe doelgroepen. Leidend daarbij is de vraag hoe we het huidige culturele landschap kunnen versterken voor jong en oud, voor mainstream en marge, voor traditie en experiment en hoe we gezamenlijk de kracht van kunst kunnen inzetten als antwoord op de grote vragen van onze tijd. Onze nieuwe focus vertaalde zich ook in een nieuw uiterlijk: in samenwerking met Studio Hands ontwikkelden we een online omgeving die past bij onze frisse blik.

Gelukkig waren er ook een aantal zaken die hetzelfde bleven dit jaar. Zo werkten we in 2018 weer samen met een groot aantal onontbeerlijke partners in de culturele sector, het onderwijs, de zorg, het bedrijfsleven en de politiek. Van kunstcentra en (muziek)scholen tot (regionale) BIS-instellingen* en bedrijven. Van individuele kunstprofessionals tot kunstverenigingen, gemeenten en hotspots. Op landelijk niveau werkten we onder andere samen met het Fonds Cultuurparticipatie, het LKCA, het Prins Bernhard Cultuurfonds en het VSBfonds. Tijdens De Oploop, de jaarlijkse inspiratiedag van Cultuur Oost die haar derde editie beleefde in Burgers' Zoo, kwam een groot deel van deze partners bijeen. 322 deelnemers vertegenwoordigde de Gelderse culturele sector in de volle breedte.

Samen met deze partners blijven we ook in 2019 Gelderse voorbeelden creëren van wat kunst en cultuur kunnen betekenen voor zowel het individu als de maatschappij. Ik ben trots en dankbaar onderdeel te mogen zijn van een team dat over een flinke dosis ambitie en flexibiliteit beschikt. Een team dat met beide benen in het veld staat en er niet voor terugdeinst om zichzelf te blijven bevragen en mee te bewegen met interne en externe ontwikkelingen. In 2019 richten we onze blik nog verder naar buiten en maken we, samen met onze partners, wederom een punt van kunst en cultuur in Gelderland.

Arnhem, maart 2019

Paulien Dankers

Directeur-bestuurder Cultuur Oost

* De landelijke culturele basisinfrastructuur van het ministerie OCW

2. Visie en strategie

2.1 Dit is de kracht van kunst en cultuur

Kunst en cultuur maken gelukkiger. Kunst raakt en verwondert en geeft ons de mogelijkheid de wereld door een andere bril te bekijken. Het stimuleert ons brein op zo'n unieke manier dat we er creatiever en optimistischer van worden. Kunst en cultuur hebben een bewezen positief effect op onze fysieke en mentale gezondheid. Het vergroot onze kwaliteit van leven en vermindert bijvoorbeeld medicijngebruik.

Kunst beoefenen, bekijken en beleven zet ons bovendien aan het denken over wie we zijn, wat we doen en in welke omgeving we ons bewegen. Ze maken van ons actieve en wendbare burgers, en helpen de samenleving vooruit. Ook op maatschappelijk niveau vervullen kunst en cultuur dus een belangrijke taak. Cultuurparticipatie brengt mensen bij elkaar en maakt thema's die spelen in de samenleving bespreekbaar. Het zijn bewezen instrumenten om verbindingen en ontmoetingen te realiseren, om een gesprek aan te jagen of een stem te geven aan kwetsbare groepen die niet zo snel worden gehoord.

Wetenschapsjournalist Mark Mieras stelt dat kunst broodnodig is voor het kinderebrein. Cultuureducatie verbindt cognitieve vaardigheden aan onderzoekend, creërend en reflecterend vermogen. Hierdoor beginnen onze toekomstige werknemers zelfredzamer, creatiever en communicatiever aan hun loopbaan en zijn ze beter toegerust oplossingen te vinden voor nog onbekende problemen. Het idee dat cultuureducatie van essentieel belang is voor de vorming van kinderen wordt breed gedragen: 79% van de Nederlanders vindt kunst en cultuur een noodzakelijk onderdeel van het onderwijs.

Een investering in kunst en cultuur kortom een investering in leefbaarheid. Een breed cultureel aanbod en de aanwezigheid van kunstenaars maken de regio aantrekkelijker voor werknemers en bedrijven en geven een boost aan het toerisme.

2.2 Het punt van kunst en cultuur in Gelderland

820.000 Gelderlanders doen aan actieve kunstbeoefening. Elf (Gelderse) BIS-instellingen fungeren als culturele ambassadeurs tot ver buiten de grenzen van onze provincie. 28 CCE's (Coördinatiepunten Cultuureducatie) verspreid over de regio verbinden Gelderse basisscholen aan hun culturele omgeving. Al jaren investeert de provincie bovengemiddeld in cultuur ten opzichte van andere provincies.

Cultuur Oost heeft de professionaliteit en de ambitie om kunst en cultuur nog toegankelijker te maken voor alle inwoners van Gelderland, ongeacht leeftijd, achtergrond of sociale status. Actuele opgaven in het onderwijs, de zorg, het bedrijfsleven en het sociale domein vragen om de kracht van kunst en cultuur. Op

de volgende vier manieren zet Cultuur Oost kunst en cultuur in voor een welvarender Gelderland.

2.2.1 Kunst en cultuur op school

De impact van kunst en cultuur vergroten begint bij de allerkleinsten: op school. Aan de provincie de taak om cultuureducatie door middel van heldere, bovenlokale opdrachten beschikbaar te maken voor ieder kind. In het basisonderwijs is een goede start gemaakt: meer dan 50% van de Gelderse scholen werkt inmiddels met het programma 'Cultuureducatie met Kwaliteit' dat door Cultuur Oost wordt gecoördineerd. Maar er is terrein te winnen na groep acht en in de verbinding met het culturele aanbod buiten school. Kunst en cultuur zo breed en actief mogelijk inzetten bij de ontwikkeling van kinderen vergroot de positieve impact op de burgers en werknemers van de toekomst.

Doelen:

- Continueren van het CMK-programma
- Meer scholen verbinden aan professionele culturele instellingen en kunstenaars
- Jonge kunstprofessionals verbinden aan het onderwijs
- Cultuureducatie door laten werken in het voortgezet onderwijs
- Binnenschools en buitenschools cultuuraanbod aan elkaar verbinden
- Cultuureducatie en cultuurparticipatie aan elkaar verbinden

2.2.2 Iedereen kan meedoen

Kunst en cultuur écht toegankelijk maken voor iedereen is lang niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. Onze samenleving wordt meer divers qua samenstelling, nieuwe generaties vragen om nieuwe verhalen en nieuwe vormen. Wat betekenen concepten als 'diversiteit' en 'inclusie' nu echt voor onze dagelijkse praktijk? Iedereen laten participeren betekent in gesprek gaan, juist met doelgroepen die moeilijk te bereiken zijn.

Doelen:

- In gesprek met (non-formele) doelgroepen: waar is vraag naar?
- Experimenteren met nieuwe vormen en nieuw aanbod
- Focussen op de regio: stimuleren en begeleiden van cultuur- en erfgoedpacten en
- Verbinding zoeken met de stad
- Informatie ontsluiten over de spreiding van culturele voorzieningen

2.2.3 Talentontwikkeling

Talentontwikkeling stimuleert Gelderlanders hun talenten te ontplooiën. Actieve kunstbeoefening die toegankelijk is, daagt mensen uit nieuwe talenten in zichzelf te ontdekken en bevordert hun creatieve vermogen. Professionele kunstenaars die de kans krijgen zich te ontwikkelen, kunnen hun kennis, ervaring en creatieve talent bovendien inzetten voor de regio. De aanwezigheid van kunstenaars vergroot de

aantrekkingskracht van Gelderland en versterkt de culturele infrastructuur. Creatieve broedplaatsen, scholing en coaching maken Gelderland interessant voor kunstenaars, ook van buitenaf. Er is winst te halen in het non-formele circuit bij de talenten die buiten de traditionele paden actief zijn.

Doelen:

- Talent in de regio ontwikkelkansen bieden
- Ondersteunen en opzetten van creatieve broedplaatsen, hotspots en netwerken, ook voor *non-formals*
- Het faciliteren van scholing en deskundigheidsbevordering

2.2.4 Kunst innoveert

Maatschappelijke onderwerpen als eenzaamheid, laaggeletterdheid, immigratie en arbeidsparticipatie vragen om een frisse aanpak en nieuwe initiatieven. De innovatieve kracht van kunst en cultuur is een van de antwoorden op onze maatschappelijke opgaven, maar resultaten boeken kan alleen als culturele en maatschappelijke instellingen elkaar vinden. Die verbindingen ontstaan niet vanzelf.

Doelen:

- Het ondersteunen van pilotprojecten en het verspreiden van kennis die daaruit voortvloeit
- Geld, tijd en energie investeren in sociale innovaties
- Actief bemiddelen tussen het aanbod in de culturele sector en de vragen vanuit het sociale domein

3. Ons punt in 2018

De provinciale opdracht voor Cultuur Oost ligt op drie terreinen: educatie, participatie en talentontwikkeling. In onderstaande paragrafen worden de resultaten beschreven.

3.1 Educatie

3.1.1 Cultuureducatie met Kwaliteit

Naast onze provinciale taken heeft Cultuur Oost ook de opdracht de regie te voeren over het landelijke programma Cultuureducatie Met Kwaliteit in Gelderland (met uitzondering van de steden Arnhem, Apeldoorn, Ede en Nijmegen, zij hebben hun eigen CMK-programma). Hierin worden we ondersteund door het Fonds voor Cultuurparticipatie. In het programma CMK werken scholen, culturele aanbieders en gemeenten samen aan beter cultuuronderwijs op lokaal en regionaal niveau. Inmiddels werken er 389 Gelderse scholen mee, dat is meer dan de helft van het totaal aantal scholen in Gelderland. De activiteiten van het programma CMK en onze eigen activiteiten binnen de themalijn Educatie hadden ook in 2018 een versterkende werking op elkaar. Op basis van de informatie die binnen het CMK wordt vergaard, kunnen we de bredere doelen die we hebben op het gebied van educatie beter ondersteunen.

3.1.2 Advies aan het onderwijs

In 2018 werkten we aan een toename en een betere spreiding van het aantal basisscholen dat we helpen met cultuureducatie. Het ambitieniveau waarmee de scholen deelnemen aan CMK is in kaart gebracht en op basis daarvan hebben we onze inhoudelijke en strategische agenda aangepast. De vragen en wensen die uit het CMK-programma voortvloeien geven ons een goed beeld van wat basisscholen nodig hebben. Die informatie hebben we in 2018 gebruikt om ook scholen die niet deelnemen aan het CMK-programma beter te ondersteunen.

We merken dat er binnen het onderwijs grote vraag is naar cultuureducatieve werkwijzen. Er is behoefte aan procesgericht werken, aan meer nadruk op hoofd, hart en handen. Op die manier wordt immers de creativiteitsontwikkeling van onze toekomstige werknemers gestimuleerd. Daarom hebben we een vervolg gegeven aan het werken met culturele competenties (onderzoeken, creëren en reflecteren), waar we in 2017 al de methode Toolbox C-zicht voor ontwikkelden. Op basis van onze eigen ervaringen en de ervaringen van trainers en leerkrachten hebben we de training rondom werken met culturele competenties opnieuw vormgegeven. Dit is gebeurd in samenwerking met de trainers van IDKR8. De nieuwe training met de naam 'Springplank' leert docenten vanuit geformuleerde doelen leerlingen creatief te laten zijn. Daarnaast boden we ook dit jaar weer de workshop 'Art Based Learning' aan (voor CKV-docenten, in samenwerking met ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten), en de workshop 'Reflectiegesprekken met kinderen en jongeren'.

We merken dat cultuureducatie, mede door het programma CMK, steeds serieuzer wordt genomen. Veel scholen gaan een nieuwe fase in: na kennismaking met de mogelijkheden van cultuureducatie zijn zij nu op zoek naar manieren om het cultuuronderwijs te verdiepen, te verbreden en een duurzame plek te geven in hun langetermijnvisie. Cultuur Oost ondersteunt schooldirecties, -besturen, icc'ers en cultuurbegeleiders daarin zo goed mogelijk, door te coachen op basis van de vragen die de scholen ieder in hun eigen proces tegenkomen.

Adviseurs schreven verschillende blogs o.a. over Curriculum.nu, de post hbo-opleiding Cultuurbegeleider en over de eerste Gelderse Cultuurprofielschool.

Resultaten:

- We schreven in totaal 115 adviezen aan directies en schoolbesturen.
- We coachten 32 ICC'ers in visietrajecten op hun school. We ondersteunden ze onder meer in het opstellen van een beleids- en een meerjarenplan om, in samenwerking met de directie, cultuureducatie een vaste plek te geven op hun school.
- We coachten 12 post hbo'ers in hun werkzaamheden op school in het kader van de post-hbo-opleiding Cultuurbegeleider.
- We ondersteunden 4 visievormende processen op scholen die vakoverstijgend willen werken aan de verbinding tussen kunst en het vak techniek.
- We boden begeleiding aan Cultuurprofielscholen in het realiseren van hun ambities. Hun pioniersrol zorgt voor nieuwe kennis die wij vervolgens kunnen gebruiken tijdens het ondersteunen van andere scholen.
- We leverden in 2018 een groeiende bijdrage aan het Speciaal Primair Onderwijs in samenwerking met de schoolbesturen. Onze ondersteuning betrof vooral de verbinding tussen binnen- en buitenschools culturaanbod voor deze doelgroep.

3.1.3 Netwerken

In 2018 hebben wij onze netwerken uitgebreid en nieuwe netwerken opgezet op basis van wensen van onze stakeholders in en rond het onderwijs. Belangrijke partners daarbij zijn de CCE's, zij werken immers rechtstreeks met scholen én culturele instellingen. In 2018 zijn er drie vraaggerichte bijeenkomsten geweest, met een hoge opkomst. In 2018 werd daarnaast ook gestart met de werkgroep 'Retourtje Cultuur'. In samenwerking met de vier BIS-instellingen in Gelderland is een plan geschreven om hun aanbod toegankelijker te maken voor het onderwijs. In 2019 geven we hier vervolg aan. Cultuur Oost nam afgelopen jaar ook het initiatief voor 'ReisMeeMet#', een programma dat als doel heeft de deskundigheid van medewerkers van regionale coördinatiepunten te bevorderen. In 2018 was het thema 'Persoonlijk leiderschap in verandertrajecten' en werd Operation Education

bezoekt in Utrecht. Medewerkers van vijf coördinatiepunten deden mee. In 2019 geven we ook aan dit programma een vervolg.

Ook nieuw dit jaar was het netwerk 'Kracht van Kunst in het onderwijs', voor kunstprofessionals die in het onderwijs willen werken. Door binnen het netwerk een verbinding te maken tussen de CCE's, de kunstenaars en onderzoekers in het kunst- en cultuuronderwijs krijgen (jonge) makers een beter beeld van hoe kunstonderwijs werkt en wat zij daaraan bij kunnen dragen. Ook dit netwerk krijgt in 2019 een vervolg.

Resultaten:

- We vormden een nieuw netwerk voor cultuurprofiel scholen en koplopers om deze scholen op hun niveau te kunnen bedienen.
- Op basis van vragen vanuit het voortgezet onderwijs naar de regeling 'Versterking Cultuuronderwijs in het VMBO' van het Fonds Cultuurparticipatie organiseerden we een netwerkbijeenkomst waar het Fonds Cultuurparticipatie de regeling nader kon toelichten. De bijeenkomst werd door 36 deelnemers bezocht (11 scholen en 5 CCE's, 3 intakes en 13 verzoeken).
- We organiseerden op verzoek een netwerkbijeenkomst voor combinatiefunctionarissen in Rivierenland omdat zij een plek misten voor uitwisseling en kennisdeling. Dit netwerk krijgt mogelijk een vervolg in 2019.
- Binnen het doorlopende netwerk Kunst & Techniek hebben we een structurele samenwerking opgebouwd met Rijnbrink. Het netwerk COM21 is met dit netwerk samengevoegd. Het CMK LAB Kunst & Techniek zetten we dan ook voort in 2019.
- We hebben de banden met het netwerk 'Van Kunstenaar tot Collega' aangehaald. Dit netwerk bestaat uit kunstenaars die we in eerdere trainingen hebben opgeleid. We organiseerden twee bijeenkomsten waarin we kennis deelden over de huidige onderwijsontwikkelingen en de deelnemers hun ervaringen van de afgelopen jaren konden uitwisselen.
- We organiseerden 3 bijeenkomsten voor de 28 Gelderse CCE's.
- We startten het netwerk 'Kracht van Kunst in het onderwijs'. De eerste editie trok 39 deelnemers en leidde tot 12 adviesgesprekken met kunstenaars die zich aan het onderwijs willen binden. Dit netwerk wordt in 2019 voortgezet wegens de flinke aanwas van nieuwe deelnemers.

3.1.4 Mijn Ideale School

'Mijn Ideale School' is een initiatief van de provincie Gelderland onder de noemer van de Omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland'. Deze visie richt zich op de verre toekomst. Het project 'Mijn Ideale School' richt zich specifiek op de toekomst van de kinderen die nu op de basisschool zitten. Cultuur Oost geeft basisscholen uit Gelderland de kans om samen met een kunstenaar te werken aan een duurzame

schoolomgeving. 25 scholen dienden hiervoor een plan in en van 11 scholen zijn de plannen gehonoreerd. De uitvoering start in 2019.

3.1.5 Advisering aan gemeenten

In ons advies voor gemeenten hebben wij onze aandacht de afgelopen jaren vooral gericht op het sluiten van convenanten waarin het belang van en een actieplan voor het cultuuronderwijs in de betreffende gemeente wordt vastgelegd. Gemeenten willen hun rol steeds actiever oppakken, maar het proces om tot een convenant te komen verloopt vaak traag, omdat er met veel partijen rekening moet worden gehouden. We hebben gemeenten daarom ook de mogelijkheid tot een intentieverklaring gegeven. Dan kunnen zij hun bereidheid vastleggen en daar in een later stadium uitvoering aan geven.

We merken dat het overleg tussen schoolbesturen en gemeenten vanaf de grond af moet worden opgebouwd. In de gemeenten waar we dit overleg starten, wordt dit als zeer zinvol ervaren.

Het aantal getekende convenanten is in 2018 lager dan verwacht. Er zijn 6 convenanten getekend in de gemeenten West Maas en Waal, Zevenaar, Oude IJsselstreek, Westervoort, Duiven en Druten. Daarmee zitten we nu op een totaal van 12 convenanten in de provincie.

In 18 gemeenten is het proces om tot een convenant te komen in gang gezet. We adviseerden de gemeenten Zaltbommel, Wijchen, Beuningen, Voorst, Doesburg, Doetinchem, Montferland, Epe, Oldebroek, Hattem, Geldermalsen, Harderwijk, Nijkerk, Lochem, Ermelo, Scherpenzeel, Barneveld en Heerde.

29 gemeenten ondertekenden een intentieverklaring.

In april organiseerden we een bijeenkomst in Rozet voor beleidsambtenaren om kennis te delen over het vormen van convenanten Cultuur en Onderwijs. Deze bijeenkomst werd door de deelnemers als zeer zinvol ervaren.

Gelijktijdig met deze lokale processen voor bestuurlijke convenanten zijn er ook regionale convenanten in de maak voor muziekonderwijs. In de regio's de Liemers, Achterhoek Oost en West, Overbetuwe, Zutphen, Lochem en Rivierengebied hebben we gemeenten, culturele instellingen, scholen en vakdocenten bij elkaar gebracht.

Resultaten:

- 9 gemeenten tekenden een convenant Cultuur en Onderwijs.
- Er werd 1 regionaal convenant getekend: 'Meer Muziek in de klas', dit convenant betreft 4 gemeenten.
- Er werden 29 intentieverklaringen ondertekend.
- We adviseerden 18 gemeenten over het sluiten van een convenant.
- We organiseerden 1 kennisbijeenkomst BKCO voor wethouders en schoolbesturen.
- We adviseerden 3 gemeenten over kunst- en cultuurbeleid.

3.1.6 Advies Kunst en Cultuurbeleid

Aan de gemeente Berkelland is in 2018 advies gegeven over muziek-, kunst-, en cultuuronderwijs om zo te helpen bij de uitvoering van een raadsbesluit. Door diverse adviesgesprekken hebben we die opdracht voor de Stichting Kunstwijs helder weten te krijgen. Het vervolgtraject bestaat uit een intentieverklaring en een convenant.

In verband met de gemeentelijke fusie Geldermalsen, Neerijnen en Lingewaard zijn verschillende gesprekken gevoerd over de koers voor cultuureducatie in de nieuwe gemeente. In afwachting van de verkiezingen was het niet mogelijk voor de gemeente Geldermalsen om in 2018 besluiten te nemen. De gesprekken pakken we in 2019 weer op.

De gemeente Overbetuwe is geadviseerd over de structuur van cultuureducatie. De vraag was hoe er een goede balans kon worden bereikt tussen het aanbodgericht werken vanuit het cultuurmenu en de groeiende professionalisering van de scholen in het kader van het CMK-programma. Resultaat van dit adviestraject is dat er per 1 januari 2019 een combinatiefunctionaris werd aangesteld om vraag en aanbod te verbinden.

We vervullen de rol van onafhankelijk voorzitter van de stuurgroep Convenant Cultuur & Onderwijs in Arnhem. In 2018 is de stuurgroep vijf keer bijeen geweest. Ook in Nijmegen zaten we als onafhankelijke partij aan tafel in de stuurgroep Cultuur & School.

De schoolbesturen in Doetinchem hebben in 2018 een *mission statement* ontwikkeld. De ambitie is dat meer schoolbesturen daarbij aanhaken. Het *mission statement* willen zij in 2019 in bijzijn van de nieuwe gedeputeerde officieel ondertekenen.

3.2 Participatie

3.2.1 Kunst en maatschappelijke inclusie

In 2018 hebben we onszelf als doel gesteld het culturele landschap inclusiever te maken samen met kunstenaars, culturele en maatschappelijke organisaties en overheden. De focus lag daarbij in eerste instantie op kunst in de vrije tijd: hoe maken we kunst in de vrije tijd toegankelijker voor doelgroepen als senioren, jongeren, mensen met een zorgvraag en nieuwkomers? En hoe vergroten we de kracht van kunst in het sociale domein? Met onze provinciale cultuurpartners in Zuid-Holland en Brabant zijn we gaan onderzoeken wat de voorwaarden zijn voor deze groepen om (opnieuw) te participeren in het huidige aanbod en wat voor aanbod er zou moeten worden ontwikkeld om aan de behoeften te voldoen.

Om een antwoord te vinden op deze vragen onderhouden wij een aantal netwerken die gericht zijn op maatschappelijke inclusie. We wisselen ervaringen uit en laten ons inspireren door de kennis van experts. We organiseerden ook twee werksafari's met hetzelfde thema. Onze adviseurs bezochten relevante landelijke netwerkdagen en workshops en zetten deze kennis in bij het geven van adviezen.

Verschillende adviseurs schreven een blog met als thema inclusie. Op deze blogs, die bijzonder goed werden gelezen, kregen we veel reacties.

3.2.2 Netwerken

In de netwerken die we onderhouden zorgen de deelnemers en partners zelf voor de inhoud. Op die manier komen we het snelst te weten welke vragen er spelen in de praktijk. Uit de netwerkbijeenkomsten volgen veelal advies- of inspiratiegesprekken. Onderstaande netwerken leidden in 2018 tot resultaat:

- Het netwerk 'Kunst en senioren' met vertegenwoordigers uit de kunst en de sector zorg en welzijn kwam in 2018 2 keer bij elkaar.
- Het netwerk KOM (Kunst Ontmoeten Meedoen) Gelderland verbindt verschillende grote partnerorganisaties uit heel Gelderland. In 2018 kwam de stuurgroep 2 keer bijeen en waren er 8 bijeenkomsten van het team Uniek Cultuur (voor mensen met een zorgvraag). Ook verstuurde KOM Gelderland 5 informatieve nieuwsbrieven.
- 'Netwerk Vluchtelingen en Kunst' werd in samenwerking met de verschillende partners doorontwikkeld naar de bredere werkgroep '(Inter)Culturele Diversiteit'. Dit netwerk communiceert onder andere via digitale meet-ups die Cultuur Oost onderhoudt.
- 'Het Reisgezelschap' over kunst en maatschappelijke inclusie kwam in 2018 26 keer bijeen. Ook dit netwerk communiceert onder andere via digitale meet-ups die Cultuur Oost onderhoudt.
- Binnen het netwerk 'Creatief Kapitaal' werden 3 bijeenkomsten georganiseerd voor kunstenaars en zzp'ers.

- Binnen het 'Netwerk Spelenderwijsorkest' kregen 8 verenigingen advies over opleiding, samenwerking, promotie en marketing, strategie, beleid en beeldvorming.
- Het 'Netwerk Filofoeren' voor mensen uit het onderwijs, cultuur en zorg en welzijn kwam in 2018 2 keer bijeen.

3.2.3 Verbinding kunst en samenleving

We verbinden kunst en samenleving door de relatie tussen de culturele sector, het sociale domein en de zorg- en welzijnssector te versterken. We halen vragen op bij alle betrokken partners, we adviseren hen en zorgen voor deskundigheidsbevordering.

3.2.4 Advisering (culturele) organisaties en kunstprofessionals

Als het gaat om participatie, zeker voor doelgroepen die niet zo makkelijk te bereiken zijn, weten mensen ons steeds vaker te vinden. In 2018 verzorgden we ruim 400 adviezen en adviestrajecten op artistiek-inhoudelijk en organisatorisch gebied, maar ook op het gebied van fondsenwerving en cultureel ondernemerschap. Adviezen over cultuurparticipatie bestrijken vaak zowel het culturele als het sociale domein en zijn bestemd voor zowel overheden als cultuurprofessionals.

Een kleine greep uit de resultaten:

- Hogeschool voor de Kunsten ArteZ gaven we advies over het programma NEXT MOVE voor nieuwe dansdocenten.
- Met het NSA (het landelijke sportadviesbureau) gingen we een strategische samenwerking aan.
- Met Introdans richtten we een leerkrachtendag in.
- BvW adviseerden we over de opzet van scholing voor vrijwilligers die werken met ouderen.
- Voor Theatergroep Gekkoo gaven we feedback op het beleidsplan.
- We voerden 8 adviesgesprekken met verschillende verenigingen over opleiding, samenwerking, promotie en marketing, strategie, beleid en beeldvorming. Concreet werkten we aan het inzetten van muziekmethodes in het basisonderwijs, het uitwerken van het concept Spelenderwijsorkest voor onderwijs en BSO en gaven we adviezen op maat voor het vinden van nieuwe financieringsmogelijkheden en samenwerkingspartners.
- De Rotary gaven we advies over de doorstart van het project Introdans met vluchtelingenjongeren.
- We adviseerden verschillende kunstenaars over het werken met inclusie in hun dagelijkse beroepspraktijk.

3.2.5 Advisering aan gemeenten

Vanuit de gemeenten kregen we in 2018 veel vragen over hoe kunst en cultuur kunnen worden ingezet bij vraagstukken rondom bijvoorbeeld leefbaarheid of het sociale domein. Daarnaast was er grote behoefte om te sparren over de culturele infrastructuur, bijvoorbeeld over de harmonisatie van cultuurbeleid in het geval van fuserende gemeenten. In de praktijk zien we dat gemeenten lang niet altijd goed zijn uitgerust om domein overstijgende vraagstukken zelf te beantwoorden. Er is te weinig expertise, terwijl gemeenten vaak wel beschikken over uitgebreide regelingen inclusief forse budgetten. Vaak staan de beoogde beleidsdoelen en de bijbehorende budgetten op gespannen voet met het bereik en de bekendheid van de projecten die binnen de regelingen worden uitgevoerd. Gemeenten doen een beroep op Cultuur Oost om het effect van de beschikbare middelen te vergroten. We brengen naast procesmatige vaardigheden juist ook inhoud en kennis uit het werkveld mee en kunnen daarmee het verschil maken.

Resultaten:

- In 2018 voerden we 5 adviesgesprekken over de rol van gemeenten bij het versterken van verenigingen en de verbinding met het onderwijs en het bedrijfsleven.
- We ondersteunden 3 adviestrajecten om doelgroepen in achterstandssituaties te betrekken bij de samenleving door middel van kunst en cultuur.

3.2.6 Euregio

In het Euregiogebied wonen bijna 3,4 miljoen mensen. Ongeveer tweederde van het gebied en de bevolking behoort tot het Duitse en een derde tot het Nederlandse grondgebied. Aan Duitse kant strekt de regio zich uit over delen van Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen. Aan Nederlandse zijde horen delen van de provincies Gelderland, Overijssel en Drenthe bij de Euregio. In totaal behoren 129 gemeenten, steden en (Land-)Kreise bij de Euregio.

Het programma Kunstverbinding (Kunstverbindung) is gerealiseerd om de culturele sector, individuele kunstenaars, organisaties of instellingen, grensoverschrijdend met elkaar te verbinden, met als doel creatieve reacties of oplossingen te geven op maatschappelijke vraagstukken. Het driejarenprogramma wordt elk jaar gestart met een *Barcamp*, een bijeenkomst zonder vaste agenda, om kennismaking en creativiteit maximaal de kans te geven. Namens de Nederlandse deelnemers was Cultuur Oost in 2018 projectleider van het programma.

3.2.7 Cultuur- en Erfgoedpacten

In 2018 gaf het Cultuur- en Erfgoedpact Rijk van Nijmegen (Nijmegen, Berg en Dal, Beuningen, Wijchen, Druten en Heumen) Cultuur Oost de opdracht om het

programma te schrijven inclusief bijbehorende begroting. Deze opdracht is inmiddels uitgevoerd en het voorstel is bij de provincie ingediend. Het pact heeft Cultuur Oost tevens gevraagd een programmamanager te leveren.

Aan de gemeente Overbetuwe en Lingewaard is afgelopen jaar advies gegeven over de vorming van een Cultuur- en Erfgoedpact.

Cultuur Oost was voor advies het afgelopen jaar twee keer aanwezig bij het wethoudersoverleg van het Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek.

3.2.8 Gezamenlijk innoveren

Om kennis op te bouwen over de werking van kunst en cultuur in het sociale domein (zowel in beleid als in de uitvoering ervan), gaven we in 2018 vervolg aan de bijeenkomst voor ambtenaren die werkzaam zijn in het sociale domein. We proberen hiermee samenwerkingen aan te jagen tussen gemeenten, culturele organisaties en kunstenaars. Onze partners zijn Rijnbrink, LKCA en CultuurCollege. In 2018 hebben we de bijeenkomst uit 2017 geëvalueerd en vormen van toekomstige samenwerkingen onderzocht. Inmiddels staat er een nieuwe bijeenkomst gepland in het najaar van 2019.

In 2018 hebben we ook deelgenomen aan het 'Kennisnetwerk Leefbaarheid' samen met de HAN, GSF, Kleine Kernen, Spectrum en ICS. Verder hebben we contact gelegd met Spectrum om via een pilot een samenwerking te bewerkstelligen ten behoeve van de herbestemming van religieus erfgoed in de Achterhoek.

3.2.9 Kennis delen

We willen onze kennis graag toegankelijk maken voor een zo groot mogelijk publiek. Onze vernieuwde website maakt dat nog beter mogelijk. Daarnaast hebben we in het najaar van 2018 het 'Verhalenhuis' opgericht. Onder deze titel is een team van jonge schrijvers, fotografen, illustratoren en podcastmakers aan de slag gegaan. Zij maakten prikkelende content over onze projecten met als doel onze werkzaamheden en onze waarden zo toegankelijk mogelijk te maken.

Daarnaast maakten we zes portretten van wethouders die in een korte video uiteenzetten wat voor hun de waarde is van kunst en cultuur. De gemeenten Barneveld, Brummen, Culemborg, Doetinchem, Harderwijk en Zaltbommel zijn geportretteerd.

3.2.10 KUNSTwerkt

KUNSTwerkt is de afgelopen jaren een succesvol format gebleken om kunstenaars in te zetten bij maatschappelijke vraagstukken. We worden steeds vaker gevonden door partners die nieuwsgierig zijn en die de samenwerking met een kunstenaar overwegen. Zij maken dan ook steeds vaker gebruik van ons netwerk en onze ervaring.

Resultaten:

- 140 adviezen aan individuele kunstenaars, kunstcollectieven en contactpersonen bij gemeenten, bedrijven en andere partijen.
- Een presentatie bij de ingebruikneming van het kunstwerk dat Florentijn Hofman maakte voor NXP in Nijmegen.
- Een presentatie bij de aftrap van Brood & Spelen, een prijsvraag voor nieuwe concepten voor het platteland van de Rijksbouwmeester en de Rijksadviseur Fysieke Leefomgeving.
- Een presentatie tijdens de VNG-bijeenkomst bij de Rietveld Academie in Amsterdam.
- Een presentatie voor Pakhuis Oost bij Tetem in Enschede.
- Een interview door Blueyard over de stand van beeldende kunst, in opdracht van de provincie Gelderland en de Gemeente Arnhem.
- Een jurylidmaatschap bij de prijsvraag Brood & Spelen.

3.2.11 KUNSTwerkt & overheden

KUNSTwerkt heeft sinds 2017 voor een periode van vier jaar een structurele plek binnen het Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek, waarin negen Achterhoekse gemeenten verenigd zijn. KUNSTwerkt is binnen dit pact verantwoordelijk voor de themalijn innovatie met als doel de Achterhoek als een innovatieve regio te profileren en een duurzame verbinding tot stand te brengen tussen cultuur, erfgoed en andere sectoren. Opdrachtgevers (waaronder de gemeenten zelf) worden overgehaald om open te staan voor de creatieve input van kunstenaars bij het zoeken naar oplossingen voor vraagstukken die spelen binnen de gemeenten. In deze specifieke regionale variant van het concept KUNSTwerkt, wordt de nadruk gelegd op het inschakelen van bij voorkeur jonge, Achterhoekse kunstenaars om tegelijkertijd ook bij te dragen aan talentontwikkeling in de regio zelf.

Ook in 2018 werden er binnen het Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek verschillende opdrachtgevers en kunstenaars aan elkaar gekoppeld. Per gemeente werden verschillende innovatieve ideeën uitgewerkt en markante voorbeeldprojecten op gang gebracht.

Resultaten:

- In 2018 werden er 12 KUNSTwerkt projecten vormgegeven binnen het Cultuur- en Erfgoedpact Achterhoek. Deze projecten verkeren in verschillende stadia: verkenning, ontwerp, voorbereiding, uitvoering.
- Met deze projecten werden 9 gemeenten bediend op uiteenlopende beleidsterreinen, denk aan het ruimtelijk, sociaal en economisch domein.
- Deze projecten bedienden tevens 12 andere opdrachtgevers, denk aan bedrijven, musea, ondernemers et cetera.
- Hierbij waren in totaal 21 kunstenaars betrokken.

3.2.12 KUNSTwerkt & zorg en welzijn

In 2018 werd een begin gemaakt om het concept KUNSTwerkt ook in te zetten in het domein zorg en welzijn. In deze variant worden kunstenaars en zorginstellingen met elkaar verbonden vanuit de overtuiging dat de creatieve sector kan bijdragen aan de kwaliteit van de zorg. Kunst heeft immers een bewezen positief effect op patiënten, cliënten, bezoekers en medewerkers. Daarnaast kan de creativiteit van kunstenaars worden ingezet om innovatieve oplossingen te ontwerpen voor grote vraagstukken in de zorg.

In 2018 is gestart met de proeftuin 'KUNSTwerkt in de zorg'. Deze pilot maakt het mogelijk om in samenwerking met een aantal zorginstellingen een portfolio op te bouwen waarmee Cultuur Oost zich in de toekomst kan profileren. Andere opdrachtgevers binnen de zorgsector worden op die manier gestimuleerd en geïnspireerd ook kunstenaars in te zetten binnen hun bedrijf.

'KUNSTwerkt in de zorg' heeft als uitgangspunt de samenwerking tussen zorgorganisaties, kunstenaars en gebruikers. Daarnaast worden ook lokale culturele partners en relevante onderwijsinstellingen geïnformeerd en indien relevant betrokken.

Resultaten:

- Beeldend kunstenaar Marloes Meijburg heeft in 2017-2018, na bemiddeling door Cultuur Oost, een muurschildering gemaakt op een blinde muur bij een appartementencomplex van de Waalboog. Niet alleen het resultaat maar ook de intensieve samenwerking met de bewoners (jong dementerenden) bepaalden het succes van het project.
- Beeldend kunstenaar Janske Hombergen deed in opdracht van Cultuur Oost onderzoek naar de helende effecten van kunst. De uitkomsten van haar onderzoek 'Layers of nature' vertaalden zich in een uitvoeringsopdracht.
- Animator Floor Adams werkte voor Huize Joachim en Anna aan een film op basis van verhalen en archiefbeelden die door (oud)medewerkers en bewoners werden aangedragen. De film wordt door het management ingezet om de transitie naar een nieuwe zorgomgeving, en dus ook een nieuwe manier van zorg verlenen, te versoepelen.
- Digitaal vormgevers Bram Bogaerts en Robin Smits van *Superposition* werkten aan een oplossing voor de afstandelijke digitale communicatie binnen zorginstellingen met behulp van 'soft technology'. Zij onderzoeken een nieuwe toepassing die de patiënt/cliënt en naasten een gezamenlijke en prettige ervaring biedt. Cultuur Oost ondersteunt hen daarbij.

3.3 Talentontwikkeling

Door het herformuleren van onze visie en missie is talentontwikkeling in 2018 een aparte pijler geworden in het programma van Cultuur Oost. In september stelden we twee nieuwe medewerkers aan om ieder vanuit hun eigen discipline (muziek/rap en beeldend/graffiti) ons team en onze werkzaamheden meer divers te maken. Hun opdracht is om bruggen te bouwen tussen de zogenaamde *formals* (kunstenaars die via de formele leerweg zijn gecertificeerd) en de *non-formals* (autodidacten die hun makerschap in de praktijk hebben vormgegeven). We willen graag divers talent een kans geven zich verder te ontwikkelen en meer kennis verkrijgen over hoe we de kunstenaars kunnen bereiken die buiten de traditionele paden hun beroepspraktijk vormgeven.

Een van de eerste projecten die het nieuwe team talentontwikkeling op zich neemt is het opstarten van een *urban* netwerk dat voornamelijk bestaat uit mensen uit de *urban scene*. Er werden voorbereidingen getroffen voor het draaien van pilotprojecten die aansluiten op de creatieve broedplaatsen en talentontwikkelingsmogelijkheden die al in de steden aanwezig zijn.

Resultaten:

- We organiseerden 3 netwerkbijeenkomsten in Nijmegen, Arnhem en Apeldoorn met de lokale *urban scene* verspreid over alle disciplines. Deze bijeenkomsten trokken 30 deelnemers per keer.
- Het pilotproject 'Hotspot' ging van start met een bijeenkomst bij DNApeldoorn waar culturele organisaties en instellingen voor zijn uitgenodigd inclusief een vertegenwoordiger van de gemeente.
- In 2018 inventariseerden we de kansen en wensen van jongeren in de *urban arts*, en onderzochten we welke obstakels ze tegenkomen. In 2019 komen hier een aantal acties uit voort zoals het adviseren van Real-X bij het ontwikkelen van een businessplan en het verkennen van een samenwerking met InDifferent en Paleis 't Loo.

3.3.1 Het professionaliseren van talent dat onder de radar blijft

Voor de non-formele doelgroep is de weg naar professionele opleidingen of certificeringen vaak onbekend. Cultuur Oost heeft als doel deze doelgroep te betrekken bij de bestaande culturele infrastructuur en de mogelijkheden tot bijvoorbeeld financiering of certificering. In 2018 draaiden we het project 'Talent on the Move' in samenwerking met Studio26, Stichting Kunst in Beweging, de Rijn IJssel dansopleiding Urban, Soul Selected, ArtEZ Bachelor Docent Dans en CultuurCollege. 'Talent on the Move' zette zich in voor hedendaags en *urban* danstalent in Gelderland. Via verschillende platforms kreeg jong danstalent een kans zich verder te ontwikkelen, te laten zien aan publiek en andere dansfanaten te ontmoeten. We stimuleerden *urban* danstalent gebruik te maken van de bestaande mogelijkheden en deden dat door middel van een grote pr-campagne

die speciaal op de doelgroep was afgestemd. Dit traject vormde de basis voor een open gesprek tussen de betrokken partners over de instroom en doorstroom van mbo- en hbo-talenten en het stimuleren van talentontwikkeling van de minder bereikbaardere doelgroepen in Oost-Nederland.

Het betrekken van cultuurprofessionals uit het non-formele circuit bij maatschappelijke domeinen (wijkcentra, festivals, podia) en fondsen gaat niet vanzelf. In 2018 is hiervoor een *matchmakers*-functie gecreëerd door VSBfonds, FCP en FPK. Cultuur Oost droeg de kandidaten hiervoor aan en schreef een aanbeveling aan de fondsen die gebaseerd was op de kennis en ervaring opgedaan in het project 'Maak het In Gelderland', uitgevoerd en ontwikkeld in samenspraak met Kunst en Cultuur Drenthe, in opdracht van het VSBfonds. Cultuur Oost werkt inmiddels samen met de Arnhemse *matchmaker*.

Resultaat:

- Driemaal werd het openpodium 'Show Up!' georganiseerd bij ArtEZ, voor *urban* danstalenten. Tientallen deelnemers kregen hier workshops en dansten voor een zaal met 600 man publiek.
- In november werd het dansweekend 'Soul Creation' georganiseerd dat door 200 deelnemers werd bezocht.
- In Arnhem werd wekelijks een open danstraining georganiseerd voor jong danstalent, met zo'n 15 deelnemers per keer.
- Het project 'Talent on the Move' opende een gesprek over talentontwikkeling met MBO Rijn IJssel, Studio26 en ArtEZ. Deze samenwerking wordt in 2019 gecontinueerd.

3.3.2 Talentontwikkeling en gemeenten

In 2018 voerden we tien adviesgesprekken met gemeenten die betrekking hadden op talentontwikkeling voor non-formele doelgroepen. Twee gemeenten zijn betrokken bij het project 'Coach Actief' dat we uitvoeren in samenwerking met GSF en CEMsportsupport en de lokale combinatiefunctionaris, dansschool en vmbo-school. In de gemeente Bronckhorst zijn we gestart met zes kandidaten, zij zullen in 2019 vijftien uur stage lopen in hun eigen wijk als assistent dans. De tweede gemeente zal naar alle waarschijnlijkheid Aalten zijn.

3.3.3 CLOCK (Certificering non formals)

Cultuur Oost voert samen met Rozet en het LKCA, het projectleiderschap van CLOCK. De ambitie was om in het seizoen 2017-2018 tien nieuwe kandidaten te werven en het Fonds Cultuurparticipatie als partner te betrekken bij het convenant. Miriam Geerdes-Gazzah, schrijver van de publicatie 'Culturele *hotspots* en *non-formal* leren' gaf diverse presentaties. Fonds Cultuurparticipatie is helaas geen partner geworden, LKCA zou hierin het voortouw nemen, maar deze beweging is stil komen te liggen. Ook zijn in 2018 nog geen tien nieuwe kandidaten geworven.

Wel zijn er diverse informatiebijeenkomsten gehouden en is er gewerkt aan het ontwikkelen van een spel om de CLOCK-tool toegankelijker te maken.

We hebben ons ingezet voor betere zichtbaarheid. Er zijn opnieuw filmpjes gemaakt van rolmodellen die verbonden zijn aan CLOCK en in samenwerking met St. Tulip in Londen is er een *bootcamp* ontwikkeld, een driedaagse intensieve training voor nieuwe kandidaten vanaf 2019. Drie directies hebben zich eind 2018 gecommitteerd om ieder een investering te doen zodat nieuwe kandidaten gedeeltelijk gesponsord kunnen worden. We hopen in 2019 wel de tien nieuwe kandidaten te vinden en door de tool heen te leiden in de *bootcamp* in april 2019.

3.3.4 Kunstbende

De voorronde van Kunstbende Gelderland vond dit jaar plaats op 22 april in Doornroosje Nijmegen. In vier zalen traden in totaal 142 jongeren op, verdeeld over 90 acts. Opmerkelijk is de kwaliteit van de Gelderse inzendingen en de vakkundige samenstelling van de jury. Met maar liefst drie eerste prijzen (dans, fashion, taal) tijdens de landelijke finale en één tweede prijs (muziek) springt Gelderland eruit ten opzichte van andere provincies.

Kunstbende Gelderland legt de verbinding met tal van podia en organisaties in heel Gelderland waar de winnaars mogen optreden. Er was samenwerking met AMZAF, Music Meeting, Nijmeegse Kunstnacht, Loesje, Huis van Puck, Playing 4 Succes en Kunstbende Brabant / Limburg voor een gezamenlijke workshopdag.

In totaal bezochten 247 mensen de Voorronde (publiek) en zagen 987 mensen deelnemers van Kunstbende optreden op de diverse Gelderse festivals waarmee is samengewerkt.